

BKL
K52 b1

Αριθ. ε.σ. 44.683

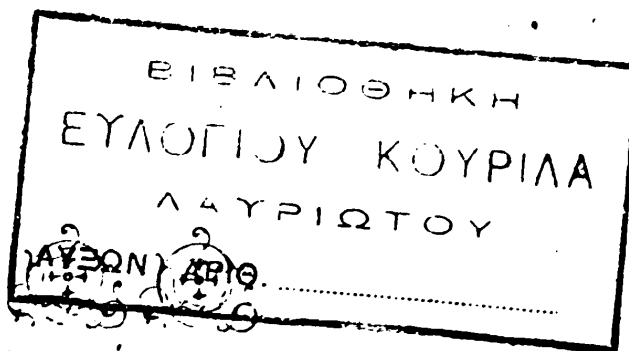
Jetëshkrimi dhe akoluthia E DËSHMORIT TE RI DHE ISAPOSTOLLIT

SHEN KOZMA

*Kthyer nga Gërqishtja
prej Klerikut Orthodhoks*

Kr. K.

.....

Shtyp. dhe Libraria DHORI KOTI, — Korçë
1931

Η ΑΓΙΑ ΜΑΡΙΑ ΕΙΧΕΝ ΕΙΝΑΙ ΤΕΤΑΡΤΗ
 ΠΕΡΟΜΕΝΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ
 ΤΗ ΝΕΝ ΒΙΒΛΙΟΝ ΜΑΡΤΥΡΙΑΝ
 ΕΣ ΕΓΚΑΤΑΙ ΜΕΡΑΤΙ
 ΕΧΑΥΟΧΑΡΑΧΗ ΔΙΑ ΠΥΡΑΚΡΟΝ
 ΟΣ ΤΟΙ ΕΝΙ ΠΡΑΝΟΥΣ ΖΑΣΑΡ
 ΤΟ ΕΦΩΛΕΡΗ ΚΑΙ ΤΑΤΑΙΟΤΕ

ΗΤΕ ΑΥΤΗ ΜΟΝΕΙ ΕΥΧΟΡΙΣ ΠΥΡΟ
 ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟ ΔΥΝΕ
 1310

1823 Η 10 ΔΕΙΑ

Η ΑΓΙΑ ΜΑΡΙΑ ΕΙΧΕΝ ΕΙΝΑΙ ΤΕΤΑΡΤΗ
 ΠΕΡΟΜΕΝΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ
 ΤΗ ΝΕΝ ΒΙΒΛΙΟΝ ΜΑΡΤΥΡΙΑΝ

PARETHËNJE

Në mbarimin e shekullit t' tetmëdhjet Krishterimi i Shqipërisë kishte arritur në një rezik shumë të math. Nga padija e thell e popullit, nga shtypjet e qeveritarvet t' asaj kohe, nga tmeri që mbretëronte nëpër të Krishterët, jeta dhe pasunia e të cilvet varësh prej mëshirës së më të fortvet, renegacionet ishin gjëra të shtëpëta dhe të zakonëshme. Shum herë gjante që vise të tëra ndërrojnë Fe për shkake pa rëndësi.

Në këtë gjendje ardhja e Shën Kozmajt shënoj një stacion tepër important për fatin e Krishterimit në Shqipëri.

Posi një Apostoll i ri, i mbushur me entuziazmën e Frymës së Shenjtë dhe me zëmërnxehtësin e Profitvet, kjo orator i shkëlqyer i Ungjillit, u përpoq me fjalimet e tij të larta dhe të ëmbla t' u jap zëmër dhe kurajo të Krishterit të terrorizuar të atershëm dhe t'i përmbante në traditat fetare atnore. Munt të themi sigurisht se, dhe ato teproja të pakta të Krishterimit që mbeten sot në Shqipërin e Jugut, u detyrohen këtyre veprimeve.

Merita më e madhe e Shenjtit dhe lartësia e tij tregohen nga kujdesija e veçantë që çfaqte për kulturën e popullit. Kur vizitonte një katund ose qytet për të predikuar, mendimi i parë i tij ishte të hapte shkollat, në të cilat djemt e të Krishterit merinin edukatën darovisht.

Sa influencë të madhe ekzerconte Shën Kozmaj kudo që vinte, duket dhe nga një dorëshkrim që ndodhet gjer sot në mifletën e një Mineoje të

vjetër të Kishës së Shën Gjergjit të Kalas Beratit, të botuar në Venetik më 1761. Në këtë Mineo, midis shënimeve të tjera, janë shkruar dhe këto:

1777 Ektise o Amet Pashas to gjofiri stin Çukasi.

1777. Min Avgustos 22. Imera Triti. Ilthen o asqitis qe mas edhidhaksen imeras tris, kalumenos Kozmas Jeromonahos, qe ekopse ta asimia tes gjineges.

1778. Ektisthi to gjofiri edho stin Gorica, is tuto to etos evalan qe ta ambelia stin bifta.

Min Junios 5 Imera Triti. Evrekse vrohi megalis qe irthan tus lakus qe emvique to nero sta ergastiria.

Shënim' i sipërmë që flet për Shënjtin, tregon sa përshtypje të madhe i bëri popullit ardhja e tij në Berat, për të Krishterët e të cilit, u konsiderua si një ngjarje historike.

Botojmë tash jetëshkrimin e Shën Kozmajt, origjinal' i të cilit është shkruar prej një kontemporeni, të tij, që e kishte dëgjuar vet, tue u rezervuar të kthejmë më tutje dhe fjalimet e tij, të cilët, për fat, gjenden në Bibliotekat e Monastirevet të malit t' Shenjt. Më në fund botojmë dhe dy letra të Vezir Ali Pasha Tepelenës, me të cilin, si ç' është e ditur, Shenjti kishte lidhur relacione që në kohën kur Satrapi i përmëndur i Janinës ishte edhe një Bej i vogël në Tepelenë. Këto dy letra, të mara si duket nga Arhivet e Mitropolisë së Beratit, janë shtypur për herën e parë prej ish Mitropolitit Be-

ratit Anthimit në librën e tij përmbi Eparhin Velegradhon. Letra e tretë për të Krishterët e Selenicës gjëndesh në vitin 1900 në duart e Dhjakut t' athershëm të Mitropolisë Gjinokastrës Sofronit.

Si ç' është e ditur, shkrimtarët bashkohës të Ali Pashës përshkrojnë hollësisht relacionet e tij me Shën Kozman, i cili e kishte njohur Alin që në djalëri dhe i kishte parëthënë të gjitha ngjarjet e jetës së tij dhe se një ditë do të bëhej princ i math dhe i dëgjuar në gjith botë.

Një kso epissodi e shënon G. Ikonomu, sekretar i Aliut, siç pason:

Një ditë, thot i përmënduri G. Ikonomu, në portën e Sarajevet të Janinës u prezantuan dy kallogjer me një kuti të artë në dorë, e cila përmbante eshtrat e Kres së Shën Kozmajt dhe kërkuan lejë që të çfaqëshin përpara Pashajt. Kur u lajmërua Aliu, i cili n' atë orë po rrinte, simbas zakonit, i shtritur në dhomën e tij dhe po kuvëndonte me një sheh nga klerikët e lartë të Janinës të quajtur Haxhi Shehri efendi, dha urdhër me një herë që të hynin kallogjerët brënda dhe të agjiasnin dhomat e Qira Vasiliqis dhe të gjitha odat e Sarajevet. Pastaj i thëriti në dhomën e tij dhe, posa që u çfaqën, u ngrit nga vëndi, mori në duart kutin me Kren e Shenjtë, e puthi me respekt dhe e vendosi mbi nëkresën e tij. Kjo gjë i bëri përshtypje Sheh Haxhi Shehriut, i cili çfaqti habitjen e tij, tuke thënë:

— Istafhullah, efendim, Istafhullah, domethënë

ç' është ky mekat që bën?

— Po, po! sa i marr qënke or Sheh, i përgjigjet Aliu i zëmëruar. Nuk do të kishje thënë këtë fjalë, po të kishje ditur ç' njeri ishte ky. Kjo kallogjer, or Haxhi, ka qënë Profit i vërtet, vallahi, ilahi. Mua m' i ka dëfyer të gjitha ç' më kanë ngjarë gjer sot, sikur i kishte kënduar në qitap. Vetëm një gjë më mbeli merak që nuk e pyeta cili do të jetë fundi im.

Me të thënë këto fjalë Ali Pashaj e mori dhe një herë kutin e puthi përsëri dhe u a ktheu kallogjervet, u e darovitur me një grusht rrubijera (monedha të florinjta).

Pra, këtë librëz të gjith të Krishterët duhet t'a kenë kurdoherë me vehte dhe t' u a këndojnë fëmijëvet të tyre, sepse këtu do të shofin veprimet e shkelqyera të një personi të nderçëm dhe të lartë, i cili dispozoi tër jetën e tij për shërbimin e së vërtetës, për mësimin e popullit dhe më në funt derdhi gjakun për idealismën e Krishterimit.

Jetëshkrimi i Dëshmorit të Ri dhe Isapostollit Shën Kozmajt.

Këthyer prej Gërqishtjes

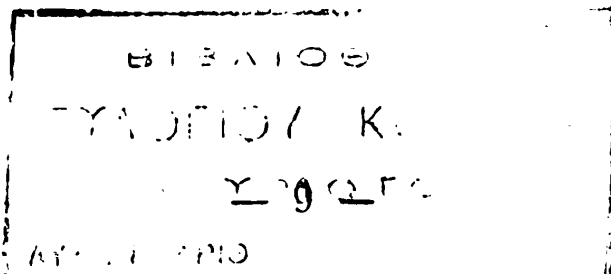
Kjy mësuës dhe predikuës i shkëlqyer i Ungjillit t' shenjt Shën Kozmaj, që ka qënë vërtet njeri i Perëndisë, ishte nga një fshat i vogël i Etolisë, i quajtur Mega Dhendhron. Tue qënë prej shtëpije të mir dhe bir prindërve besnikë, mori që në vogëli edukatën e duhur fetare, simbas fjalëvet të Shën Pavlit dhe kur arriti në moshën e 20 vjeçevet, a pak më tepër, filloj mësimet e Literaturës nënë mësuësin e dëgjuar të asaj kohe Ananian, të mëmëruar Dervishan. Me qënë se n' atë kohë e sipër u hap dhe mori një nam të math shkoll' e Vatopedhit t' Malit Shenjt, u ngrit e vajti në këtë shkoll, i shoqëruar prej shumë bashkënxënësve të tij. Atije mbaroj Literaturën pas mësuësit Parajot Palamajt dhe mas kësaj mori mësimet e Llogjikës prej Nikoll Xhurxhulit nga Mecova, i cili, pas dorëheqjes prej asaj shkolle të dijetarit t' math Evgjenit, u emënuua drejtor i saj. Sa do që ishte akoma kozmik i quajtur Konsta, po dukësh i stolisur me përnjësin e formës murgore dhe përpiqësh të ushtronte vehten me ç' do mënyrë që të perfeksionohësh në virtutat e murgërisë. Po, tue qënë se dhe ajo shkoll mjerisht, pas dorëheqjes të mësuësvet t' saj të dëgjuar, u shkretua dhe katandisi si ç' qe më parë, prandaj iku s' andejmi dhe Konsta dhe vajti

në Monastirin e shenjtë të Philotheut, ku u dorëzua murg dhe i u përvesh me zelë të math mundimevet të jetës murgore. Atije, me qënë se Monastiri kishte nevoj për prift, tue u bindur çortimevet dhe lutjevet të etënvjet t' shenjt, u ordinua dhe mori ofiqin e priftërisë.

Pra i lumturi dhe në kohën që ishte edhe kozmik, kishte, sikundër tham, në zëmrën e tij zelë të math që t' u bjer dobi vëllezërvet të Krishterë nga ato që kishte mësuar vet. Shum herë thoshte, se vëllezërit t' anë të Krishterë kanë nevoj të madhe të dëgjojnë fjalën e Perëndisë dhe ata që kanë pasur fatin të bëjnë studime, duhet të mos rëndin nëpër Pallatet e oborret e të mëdhenjvet dhe të kotësojnë studimet e tyre për të fituar të holla dhe ofiqe, po të mësojnë shumicën e popullit, që jeton në mizori dhe padije të thell, se ashtu mundim' i tyre do të shpërblehet me lavdi qellore dhe të pafikur.

Po donëse zëmra e tij digjësh prej një zeli të nxehtë për t' i prurë dobi popullit, prap, nga shkakut që ishte shumë i përunjur dhe i matur dhe mendohësh sa gjë e madhe dhe e vështirë është puna e predikimi, nuk guxonte vet vetiu të merte përs' për këtë veprë të rëndë, pa mar vesh mir dhe dëshirën e Perëndisë. Pra një ditë tue dashur të provonj në goft s' kjo punë që kishte ndër mënt ishte dhe me dashjen e Zotit, hapi shkronjat e Shenjta dhe çuditërisht përpara tij u gjendën fjalët e Shën Pavlit që thot: "As njeri le të mos kërkonjë vetëm atë që intereson vehten e tij, po gjithkush

të kujdeset ~~dhe për t'atrin.~~ Me fjalë të tjera Shën Pavli do të thot se, njeriu në botë nuk duhet të përpiqet vetëm për interesat e vehta, po dhe për vëllazërit e tij. Pra si u bind prej këtyre fjalvet, u çfaq mendimet e tij etënve t' shenjtë të Monastirit, mori ndjes prej tyre dhe shkoj në Stamboll për të takuar vëllan e vet Hrisanthin, mësuës n' atë qytet, i cili i dha dhe ca mësimë të mjeshtërisë oratorike që të predikonj methodhikisht. Atije u rrëfeu mendimet e tij Episkopvet dhe mësuësvet që gjendëshin n'atë kohë në Stamboll dhe kur pa që të gjith e inkurajuan në këtë punë, mori prej Patrikut t' asaj kohe Serafimit lejë të shkruar dhe filloj predikimin e Ungjillit të Mbretërisë Qellit më përpara nëpër Kishat dhe fshatrat e Stambollit, pastaj vajti në Nafpakton, në Vrahorë, në Mesollongji dhe në vise të tjera dhe pasi mbaroj këtë shëtitje, u këthye prap në Stamboll. Atije u këshillua me Patrikun e asaj kohe Sofronin, mori lejë të re dhe bekimet e tij dhe filloj përsëri predikimin e Ungjillit t' Shenjt me nxehtësi më të madhe se më parë. Këtë herë shëtisi 12 nisirat, tue mësuar të Krishterët të pendohen dhe të bëjnë punëra të meritueshme të pendimit. Pastaj u këthye prap në Malin e Shenjt, ku vizitoj Monastiret dhe Sqitet, predikoj nëpër murgët dhe më në funt ndenji ca kohë në to, për të kënduar librat e larta të etënvvet t' shenjtë. Por m'hasi dashurija që kishte në zëmër për t' u dhënë drit të Krishtervet nuk e linte të qëndronte atije më tepër, sikundër ju thoshte shumë

herë dhe etënvjet, u ngrit prap s' andejmi dhe shkoj për të predikuar në Selenik e në Veri, dhe shëtisi afër gjith Maqedhonin. Më pas hyri në viset e Himarës, të Akarnanisë, të Etolisë dhe arriti gjer në Artë dhe në Prevezë. S' andejmi lundroj në Agjia Mavra dhe në Qefalini.

Kudo që vinte i shumlumnuashmi Shën Kozma pështilleshin të Krishterët nga ç' do anë për të dëgjuar me bes dhe përvujtëni, fjalët e tij të ëmbla dhe të hiëshme, dhe pas kësaj mësimi realizohesh një përmirësim moral dhe shpirtënor i math. Fjalët e tij, të cilat i dëgjuam dhe vet, ishin fare simplë dhe të lehtkuptuarshme, si ato të peshkaxhinjvet. Ishte i qetë dhe i urtë, ashtu që shpirt' i tij dukësh i mbushur prej frymës së Shenjtë. Sidomos në Qefalini mësuës i shquar pruri fruta të mëdha me farët e predikimevet t' tij, të cilat Perëndia që lart i konfirmonte me çudira të ndryshme, sikundër një herë moti predikimet e Apostojvet:

Në këtë nisi jetonte një rrobaqepës i vobekt, i cili kishte dorën e djathtë të thar që prej shumë kohe. Kjo pra rendi tek Shenjti dhe i lutësh që t'a shëronte. Ai e çortoj të vazhdonte me bes në fjalimet e tij dhe e shiguroj, se Perëndia do të bënte mëshirë për të. U bind i sëmuri dhe o çudi! më të nesërmen u gjent' i shëruar fare.

Një tjetër, i goditur prej paralizie të gjith trupit, posa që mori vesh këtë çudi, kërkoi që t'a shpinin me gjith shtratin përpara Shenjtit atë orë që fliste dhe pas disa ditve dhe kjo u bë i shën-

dosh dhe shkoj tue lavdëruar Zótin dhe tue falnderuar Shën Kozman.

Në Kështjellën e Astros, një nga fisnikët e vëndit vuante nga një sëmundje e rëndë të veshvet, nga shkaku i së cilës kishte humbur dëgimin që prej shumë vjetve. Kÿj vajti me bes dhe mallngjim atije ku predikonte Shenjti dhe atë çast nisi të dëgjonte mir dhe q' atëhere mbeti i shëruar.

Në Qefalini është një katundë i quajtur Kuruni. Një ditë të Pranverës Shën Kozmaj shkoj nga kÿj katund dhe me qënë se ishte i etuar, kërkoj t' i jepnin uj prej një pusi që ishte aty pranë, i cili ishte i thar. Katundarët i thanë se pusi nuk ka uj, po me gjith këtë, për të rrëfyer bindësi, qitën një kovë me uj, e cila ishte plot me halt e shurr dhe ja pranë. Pra posa që Shenjti e vuri në goj dhe piu pak, u bë çudia dhe q' atëhere filloj të buronte uj e kulluar nga pusi, i cili gjer sot është plot me uj dhe shërohen prej tij shumë sëmundje.

Nga shkaku i gjindjes së madhe që mblidhësh në fjalimet, që nuk muot t' i nxinte asnjë Kishë, Shën Kozmaj i bënte nevojërisht predikimet jashtë në fushë dhe kishte zakon, para se të nisë predikimin, të porositte të ngrihnin n' atë vënt një Kryq të math. Në këtë Kryq mbështette shkamin që ja kishte ndrequr, si thonë, Kurt Pasha, mbi të cilin hipte dhe predikonte. Në mbarimin e fjalimit e shkrihte prap shkamin dhe e merte me vehte kudo që vinte. Sa për Kryqin, ai mbiste n' atë vënt si një kujtim i gjithnjëshëm i fjalimevet t' tij.

Pra në ato vënde ku ishin ngritur Kryqet Perëndia vepronte shumë çudira. Kështu në Argostol, që është qytet i Qefalinisë, në atë vënt ku ishte lënë kryqi i Shenjtit dolli një burim i çudiçëm që ekziston gjer sot, pa u pakësuar fare uji e tij.

Nga Qefalinia shkoj në Zaqinthon, i shoqëruar prej më shumë se 10 kaikeve, plot me besnik Qefallonit, por në këtë nisi nuk i vajti kaq mbar puna të bekuarit, prandaj pas disa fjalimeve që bëri, u këthye prap në Qefalini. S' andejmi vajti në Korfus, ku u prit me nder të math prej gjithë popullit dhe sidomos prej Princit të Korfuzit. Po nga shkaku që mblidhesh nga fshatrat një shumicë e madhe për të dëgjuar mësimet e tij, parësia e qytetit i u lutën që të largohesh sa më shpejt dhe kështu për mos t' u bërë shkaktar skandalleve dhe trazirave në mes të popullit, iku s' andejmi dhe u hoth përtej në Stere, domethënë në Shqipëri, në vëndin e quajtur Agjii Saranda. Këtu vazhdoj predikimet dhe shëtisi të gjitha këto vise barbarike, në të cilat feja dhe jeta morale e të Krishterëve kishte arritur në një rrezik të math nga shkaku i padijes së thell të tyre dhe nga ligësitat, vrasjet, dhe paudhësitat e panumërta që bënin gjer në një gradë sa ishin bërë më të liq se të pabesët. Pra tue hedhur farën e Perëndisë në zëmrat të egërsuara dhe të pakulltivuara të këtyre të Krishterëve i shenjtë Kozma, pruri me ndihmën e Zotit fruta shumë të mëdha, sepse të egërit i zbuti, çegërsoj kusarët, zëmërngushët i bëri të mëshirshëm, të pabesët besnikë, të paditunvet dhe trashanikvet i u mësoj punët e Perëndisë

dhe i bëri që të rendin të gjithë nëpër akoluthirat Kishëtare dhe me pak fjalë të gjithë mekatarët i pruri në një pendim dhe ndreqje morale të madhe, sa që të gjithë thoshin se u çfaq një Apostoll i ri.

Me fuqin e mësimet të tij ngriti shkolla qytetse dhe fillore, nëpër qytetet e nëpër katundet, që të vazhdonin në to djemt darovisht, ashtu që mënj' anë të forcoheshin në besën dhe fetarizmën dhe m' anë tjetër të udhëhiqëshin në jetën morale dhe të virtutave. Të pasurit i bindi të blinin një mij kolimvithra të bakërta nga 12 grosh njëra, të cilat i afierosën në Kishat për kujtim të përhershëm të tyre dhe për t' u pagëzuar në to si duhet djemt e të Krishterëve.

Gjithashtu kandisi shumë nga të pasurit të blehin libra të etërve t' shenjtë, mësimet fetare, kombollogje, kryqe të vegjël, mbulesa dhe griba. Librat ja u jepte atyre që dinin të kondonin ose që zotoheshin të mësonin këndim, mbulesat më tepër se 40000 ja u dha gravet që të mbulonin kryet dhe gribat atyre që kishin taksur të linin mjekrën dhe të jetonin moralisht dhe Krishtenisht. Kombollogjet dhe kryqet e vegjël më shumë se pesqint mij ja u ndau popullit, që t' jipnin ndjes blerësve.

Kishte një dyzet a pesdhjetë priftër që i vinin pas dhe kur shkonte nga një qytet në tjetër, më përpara porosite të Krishterët të nunëroheshin, të agjëronin dhe të bënin agripni dhe dritndezje të madhe. Për këtë qëllim kishte goditur enkas manuale të drunjtë që mbante gjithsecila nga 100 qi-

rinj dhe kur mbaronte predikimin i shkrihte dhe i merte me vehte. Pastaj u ndante qirinj të gjithve, vinte priftërit të këndonin efqeli dhe të hrisnin të gjith të Krishterët dhe më në funt fillonte mësimet. Tue qënë se mblidhesh gjithja e madhe, dy a tri mij, prandaj urdhëronte që më dark të përgatitnin shumë thas me buk dhe kazane me grurë të zjer, të cilat e shpinin atje nga do të shkonte populli dhe kështu mernin të gjith dhe u jepnin ndjes të gjallvet dhe të vdekurvet.

Pra si nëpër vënde të tjera ashtu dhe në Shqipëri Perëndia me fuqin e tij bëri shumë çudira:

Një Oficer turk, i shtytur prej Izrailitvet ose prej të ligut, e urente kaq shumë Shenjtin sa që një ditë i hipi kalit dhe u çua që t' a zinte dhe t' a malfetonte. Po tue rendur kali e rrëzoj dhe theu këmbën e djathtë dhe kur vajti në shtëpi gjeti të birin të vdekur. I penduar për veprimin e vet të dobët i shkroj Shenjtit një letrë dhe i kërkoi ndjes.

Në Filjatë agallarët vajtën t' a shinin dhe t' i dëgjonin fjalimin dhe me qënë që ishte pranverë, fjetën në fushë, ku ora më pes të natës panë një dritë qellore, posi një re të ndriçme e cila mbulonte vëndin ku rrinte Shenjti, gjë të cilën ja u rrëfyer të Krishtervet. Pra posa që u gëdhi i u lutën Shën Kozmajt t' ju jepte uratën me gjith zëmër dhe jo me goj vetëm.

Një oficer turk tjetër nga Kavaja, vuante prej një sëmundjeje të rënd dhe nuk bënte dot ujt. Kij

kur mori vesh për Shën Kozman, i dërgoj shërbëtorin dhe i u lut që t' i vinte në sh'ëpi dhe t' a këndonte, se nofta me ndërmjetimin e tij do t' a shëronte Perëndia. Po Shën Kozmaj nuk desh të vinte, tue quajtur vehten mekatar. Për së dyti oficeri i dërgoj shërbëtorin me një enë me uj dhe i u lut që t' a bekonte. Atëhere kur pa fetarizmën e turkut Shën Kozmaj i dha dy porosira: E para që të mos pinte më raki dhe e dyta që të ndante të dhjetën e pasunisë nëpër të vobektët; dhe kur i u zotua se do t' i ruante këto dy porosira, ja bekoj ujët. Pra posa që e piu këtë uj i sëmuri u shërua fare dhe bëri shumë sevape.

Një turk tjetër nga një vënd i quajtur Lakuris, nga zyrtarët e këtij vëndi, tue parë kryqin që kishte lënë Sheniti, simbas zakonit që kishte, e nxori nga vëndi dhe e shpuri në shtëpin e vet me qëllim që t' a përdorte në vënd të dy shtyjevët të shtratit t' tij. Po q' atë çast, o çudi! u bë si një tërmet i math dhe tue mos mundur ai turku të qëndronte më këmb, ra mbërdhe dhe po zvarosësh shumë orë, po kërcëllinte dhëmbët dhe po nxirte shkum nga goja si i xhindosur. Pastaj, pasi dy turq të tjerë që shkonin andej, e ngritën, dhe erdhi në vehte, e kuptoj që këtë gjë e pësoj prej zëmëratës së Perëndisë nga shkakut i guximit që rrifeu dhe nxori kryqin e nderçëm. Pra vajti vetë dhe e nguli prap në atë vënd ku ishte me përpara dhe ditë për ditë vinte dhe e puthte me bes të madhe. Dhe një ditë tjetër; tek shkonte s' andejmi mësuësi i shenj-

të, rendi vet turku përpara tij, i ra ndër këmb dhe i u rrëfente të gjithve çudin që pa, tue kërkuar ndjes dhe përunjësi.

Tue qënë se Shën Kozmaj i qërtonte grat që mbanin stolira, i kandisi me fjalët e tij që t' i llinin të gjitha stolirat, sa që ca nga ato mvisheshin me të zeza. Një grua e pasur në Korçë kishte një djal, kryet e të cilit ja stoliste me shumë florinj dhe të tjera stolira të tepra. Këtë grua Shën Kozmaj e këshilloj shumë herë që t' i shpërndante stolirat nëpër djemt të vobektë, në qoftë se dëshironin te jetën e djalit. Po ajo nuk u bind; atëhere i tha dhe një herë që po të mos vepronë pas fjalvet t' tij e kishte për të humbur për së shpejti. Por mbasi dhe këtë radhë gruaja nuk dëgjoj, më të nesërmen e gjeti djalin e saj të vdekur në shtrat dhe atëhere kuptoj se Perëndia e dënoj për pabindësin e saj.

Gjithashtu Shën Kozmaj u predikonte të Krishtervet që të mos bënin ditën e Djel pazar, as punëra të tjera, po të vinin në Kishë dhe të dëgjonin fjalët e Perëndisë dhe ata që nuk dëgjonin dënoheshin prej Zotit me mundime të ndryshme. Pra në një vënt të quajtur Halqiadhes, një orë lark nga Arta, një tregëtari, që nuk ju bint porosisë së Shenjtit dhe kuxoj të bënte tregëti ditën e Djel, i u tha dora gjer sa e ndjeu fajën e vet, rendi tek Shën Kozmaj dhe i kërkoj ndjes dhe kështu u shërua prap pas pak ditve.

Në Pargë një dyqanxhiu që desh të shiste ca

plaçka ditën e Djel, i u zu dora. Po masi e pohoj mëkatën e tij përpara Shën Kozmajt dhe mor ndjes, gjeti shërim. Në Ksiromerë qëllon që një grua gëtoj ditën e Djel. Kjo kur rrori bukën nga furri e gjeti të kuqe sëkur e kishte gatuar me gjak. Pra i ra ndër këmbë Shenjtit dhe mori ndreqen e duhur. Në vise të tjera, ku nuk rrëfenin respekt për të Djelën, njërit i plasi kau, tjetrit pela, kush u bë i xhindosur dhe kush gjeti djalin e vet të vdekur.

Në një fshat të Kastorisë të quajtur Selx, një grua që kishte shumë evllavi tek Shenjti, mori ujën me të cilën Shën Kozmaj kishte larë sytë dhe e ruajti në një enë të qelqët. O çudi! Brënda n' atë enë mbiu një bim me dy gjethe vetëm, e cila u rrit dhe u madhua barazi me enën, mbi të cilën lundronte pa pasur fare rrëz. Dhe ngjyra e saj nuk u ndryshua aspak, po mbeti e freskët një mot të tërë, sa që të gjithë e shikonin dhe çuditëshin; dhe ajo uj bëri shumë çudira, siç kallzonte vet gruaja fedashëse. Këto dhe shumë mrekullira të tjera bëri Zoti me anën e Shën Kozmajt, të cilat reve, për të shkurtuar fjalët, nuk i kujtojmë të gjitha.

Shën Kozmaj shumë herë në fjalimet e tij thoshte, se e thërriti vet Zoti Krisht në këtë punë të predikimit dhe se një ditë për dashurin e tij do të derthte gjakun. Pra këto fjalë profitike i duallën pikërisht, sikundër tha dhe u vërtetuan me mënyrën e pasme:

Ky mësuës i math dhe apostolik kurr ndonjë herë nuk kishte hapur gojën kundra izrailitvet, as

në Selenik, as në Kastori, as në Janinë, as në donjë vënt tjetër, po kurdoherë porositte të Krishterët të silleshin Krishterisht, të jenë të sinqert dhe besnik ndaj sundimtarët e tyre, që i u ka caktuar Zoti, ashtu që dhe Shqiptarët vet, që vinin jashtë në fushë për t' a dëgjuar, i dëgjonin këto fjalë nga goja e tij vet, dhe e kishin si njeri të Perëndisë, gjer n' atë gradë sa Kurt Pasha, kur mori vesh namën e tij, dha urdhur që t' ja prezantonin përpara dhe kaq shumë u kënaq prej fjalvet t' tij, sa i ndreqi, sikundër tham, atë Shkam dhe ja mveshi me kadife, që të hipte mbi të dhe të predikonte popullit së larti. Po fis' i lik dhe i vështirë i izrailitvet, sikundër gjithmonë në shekujt e shkuar kanë çfaqur kundra të Krishtervet ligësirën më të madhe, kështu dhe tani, tue mos duruar që të predikohet besa dhe Ungjilli i Zotit t' onë Isu Krisht, izrailitët, thash, perëndindjekës të Janinës, vajtën tek pashaj vëndit dhe i thonë se gjoja mësuësi i dëgjuar Kozmaj ishte dërguar prej Moskoviitvet që të pllannepste rajan e mbretit, me qëllim që të vinin në Moskovi. Këtë radhë Shën Kozmaj shpëtoj nga kjo shpifje e rezikshme, po m' anë tjetër të Krishtervet i u bë dëm i math nga të hollat. Pra q' atëhere Shën Kozmaj nisi një luft të madhe kundra ligësiravet dhe urrejtjes të papajtuarshme që kanë izrailitët kundra të Krishtervet; dhe masi u provua qarisht se kallzimi që bënë tek pashaj ishte shpifje e ndrequr qëllimisht, vajtë prapë në Janinë, ku pik së pari kandisi të Krishterët t' a këthe-

nin pazarin ditën e Shtunë në vënt të së Djelës, gjë e cila i u shkaktoj izra litvet dëme shumë të mëdha. Për së dyti i deklaroi armiq të hapët, që në ç' do kohë janë gati t' u bëjnë të Krishterët ç' do ligësi. Për së treti, për të bindur të Krishterët të iqnin xhufkat që blinin nëpër izrailitët, u thoshte se ato ishin të ndyra dhe se ata i ndytin, dhe kështu i bëri që të mos blinin më në ta.

Pra izrailitët, tue mos duruar të shinin dhe të dëgjonin Shën Kozman t' i lëftonjë me këtë mënyrë, vajtën tek Kurt Pashaj dhe i dhanë një shumë të madhe të hollash, që t' a nxjerin nga jeta. Kjo u muar vesh me Hoxhën e tij dhe vendosi që t' a vriste me anën e këtij, gjë e cila u realizua me mënyrën e poshtme:

Shën Kozmai kishte zakon, kudo që vinte për të predikuar, të merte më parë lejën prej Dhespotit t' vëndit ose prej veçilvet t' tij; gjithashtu dërgonte të krishterë, të cilët merrnin lejën nga qeveritarët e vëndit dhe kështu bënte fjalime pa asnjë ndalim. Kur vajti në një katundë të Shqipërisë të quajtur Kolkondas, mori lejën prej Dhespotit t' vëndit. Pastaj pyeti cilët janë qeveritarët dhe mori vesh se n' ato vënde sundonte Kurt Pashaj, i cili selin e kishte në një qytet të quajtur Berat, 12 orë larg nga Kolkondasi. Pastaj tue mar vesh se Hoxha i Pashajt banonte aty pranë, i dërgoi një njeri, mori lejën dhe predikoi. Mir po nuk ishte i kënaqur dhe u mendua, për t' u siguruar më mir, të vinte vet tek Hoxha. Të Krishterët e ndalonin dhe j thoshin

se kurrë ndonjë herë nuk kishte bërë një gjë të kë-
tillë, që të kërkonte vet lejen prej qeveritarvet, po
nuk qe e mundur t' a bindnin Më në funt Shën
Kozmaj, pasi i u tha të mos përzihon më në këtë
çështje, mori katër kallogjer dhe një prift si drago-
man dhe vajti tek Hoxha.

Hoxha i thotë se majde kishte letrë prej Kurt
Pashajt, i cili e urdhëronte që t' ja dërgonte Shenj-
tin në Berat, se gjoja dëshironte të kuvëndonte me
të. M' anë tjetër porositi njerzit e tij t' a ruanin
Shenjtin dhe gjer sa t' a dërgonte tek Pashaj, mos
t' a linin të dilte nga oborri. Pra atëhere prediku-
ës i bëkuar kuptoj se do t' a vrisnin, dhe lavdu-
roj e falndëroj Zotin Krisht që e meritoj të mba-
ronte udhën e predikimit si dëshmor. Pastaj tue u
këthyer murgvët që e shoqëronin i u tha fjalët e
psalmistit "Shkuam përmes ujt dhe zjarrit dhe n' a
nxore në dëfrim" dhe tër atë natë lavduronte Zo-
tin me psalme, tue mos çfaqur as një shënj hidhë-
rimi, po përkundrazi kishte fytyrën të qeshur, sëkur
do të vinte në gëzime dhe në zbavitje.

Kur u gëdhi, e muarën shtat turq xhelat dhe
e hipën mbi një kalë, gjoja sëkur do t' a shpinin
tek Kurt Pashaj. Po kur u larguan nja dy orë, e
prunë në një vënt ku shkonte një lumë i math dhe
atije, pasi e zbritën nga kali, i rrëfyen urdhërin që
kishin nga Kurt Pashaj që t' a vrisnin. Shën Koz-
maj e priti me gëzim këtë vendim dhe i u fal Zotit
dhe e lavduroj se për dashurinë e Tij u meritua
të theroronj jetën, sikundër e kishte dëshiruar kur-

Dhespotit Bera'it Joasafit, i cili ndodhi dhe vet në varrimin e Shenjtit.

Pra pas vdekjes së tij rrodhën sa pasojnë:

Kurt Pashaj u pendua se u gënjye dhe për një fitim të kot shkakëtoj vrasjen e një njeriu të qetë dhe të pafajshëm. Pra urdhëroj hoxhën e tij që kallogjerët e Shenjtit, të cilët ai i mbante, t' i linte të lirë të shkonin në Monastirin e Shën Marisë dhe të qëndronin atje. Këta kur vajtën në Monastirin në fjalë, e gjetën Shën Kozman të varrosur, po për t' u informuar më mir mbi mundimet që hoqi, e qitën nga varri bashk me ca priftrinjt dhe të Kris terë të tjerë dhe sado që kishte mbetur tri ditë në lumë, si Jonaj në barkun e peshkut, nuk kishte asnjë ndryshim, po dukësh sëkur po flinte, dhe nga gjith trupi i tij dilte një er' e mir. Pra pasi e puthën me përvujtëni e kallën prap n' atë vënt, ku u ngrit Kisha e shenjt, që nderohet me emrin e tij.

Pra Kisha dhe Monastiri u ngritën me mënyrën që pason:

Kur ishte gjall Shën Kozmaj tek shëtiste një herë nga viset e Tepelerës, u poq me Vezir Ali Pasha Tepelenën, i cili n' atë kohë ishte edhe Bej dhe ndiqësh prej Kurt Pashës. Pra Shën Kozmaj, kur takoj me të, i tha se oxhaku i tij do të rritësh shumë dhe një ditë ai do të bëhesh princ i math dhe i dëgjuar në gjith bo'ën; që do të pushtonte shumë qytete dhe tër Shqipërin dhe që pas ca kohe do të merte dhe atë selin e Kurt Pashajt. Pas tridhjet vjetve afër, këto parëthënjet e Shenjtit u realizuan, dhe i tërfuqishmi Vezir Ali Pashaj shke-

li një ditë dhe atë qendron e Kurt Pashajt, simbas fjalvet të Shën Kozmajt. Pra kur hyri në Berat Vezir Ali Pashaj, ju kujtuan këto fjalë dhe thërri-ti Dhespotin e Beratit, të nipin e atij që ishte në kohën e Shenjtit, të cilin e porositi të bënte anakomidhin e Shenjtit dhe të ngrihësh një Monastir mbi emërin e Shën Kozmajt, sepse e njohu si vërtet njeri të Perëndisë, jo vetëm për parëlhënjet relative me të, po dhe për gjëra të tjera.

Pra pas ca kohe u bë anakomidhi e Shenjtit, krena e të cilit u argjentua me urdhërin e lartësis së tij të Princit Vezir Ali Pashajt. Gjith n' atë kohë dha urdhër që të bëhet një ndihmë i përgjithshëm për të ngritur Kishën e famshëm në emërin e Shën Kozmajt. Kështu pra kjo Kishë e shenjt u ngrit që në themelitet me ndihma dhe pas urdhërit të tërëfuqishmit dhe të lartit Vezir Ali Pasha Tepe-lenës, në kohën e Dhespotit Velegradhon Joasafiti të nipit të ish Mitropolitit Joasaf.

Atë orë që e qitën nga varri, u rdoth atije një grua e dhëmonisur, e cila nga vise të largëta i vinte pas Shenjtit kur ishte gjall, tue dëshëruar shërimin e saj. Kjo grua kur pa që hapën varrin e Shenjtit, u trondit fort prej dhemonit dhe pak orë më pas u shërua fare dhe lavdëronte Zotin dhe shenjtin.

Një nga xhelatët që vranë Shën Kozman kish-te marr panokalimafqin e tij dhe kur u këthye tek hoxha e vuri në krye për të përqeshur Shenjtin, po q' atë çast u dhemonis, nxori rrobet e tij dhe brihte tue britur dhe tue thënë se ai e vrau asqi,

tin. Pra kur e mori vesh këtë gjë Pashaj, dha urdhër dhe e vunë në ekorat, ku vdiq shumë liksht si i lik që ishte.

Shën Kozmaj kur bëri predikimin e fundit në katundin e sipërshënuar të Kolkondasit, kishte lënë atije, simbas zakonit t' tij, një kryq, të ngulur në dhe. Pra dhe pas vdekjes të Shenjtit të Krishterët shihnin natë për natë një drit qellore që shkëlqente mbi Kryqin, dhe ditën e ngritjes të Kryqit shenjt vajtën atije priftrinjt bashk me gjith popullin dhe me evllavi të madhe dhe litanira e muarën atë kryq dhe e vendosën prapa Jodhimës, afër varrit Shën Kozmajt, që të qendronjë për kujtim të gjithnjëshëm të çudis.

Nxënësit e Shën-Kozmajt, pasi muarën liri të plot nga Pashaj bënë anakomidhin të aliosanës së shenjt dhe ca nga ta muarën pjesa prej saj dhe i shpërndan në vise të ndryshme. Me fuqin e këtyre u shëruan shumë të sëmur Sidomos në Nisin Nakson, ku vajtën dy nga nxënësit për të informuar të vllan e shën Kozmajt Hrisanthin, i cili ishte drejtor i shkollës asaj nisie, qëllor të kishin me vehte ca qime nga mjekra e Shenjtit. Pra një grua nga katundi Neohori, e cila pësonte për vdekje prej një sëmundjeje shumë të rënd, pora që mori në dorë këto qime, ndjeu çuditërisht në vehten e saj një fuqi të përmbinaturëshme, me anën e së cilës për pak kohë gjeti shërim të plot. Gjithashtu dhe shumë gra që nuk pillnin, tue marr dyzet ditë radhazi Dhë nga varri i shenjtit, i arritën dëshirës së tyre, do-

methënë bënë fëmij me hirin e Zotit Krisht dhe me lutjet e Dëshmorit Shën Kozma, me ndërmjetimet e të cilit na meritoft Zoti të hyjmë në Mbretërinë e tija qellore: Amin,

Këtu posht botojmë dy letra të Vezir Ali Pasha Tepelenës, të marruna nga arhivet e Mitropolisë Beratit dhe të botuara në faqen 82 të librës të ndyerit ish Mitropolit të Beratit Anthimit.

Apo ton Ispilotaton Vezir Ali Pashan

Is esas Romei tu Beratiu, muzaqaridhes qe Vlahi Grabovaridhes, Horia qe Çifliqia. Sas fanerono ja opu evalla epitropon dhia na mu ftiasi to Monastirion tu Gjero Kozma qe evoitlisa qe ego aspra, qe na voithisite qe sis kathos na sas pi o Dhespotis, dhja na ftiashti afto to Monastirion. Qe opios na mi voithisi theli mu apomini to hatiri qe isteron tha ta plirosite dhipla. Kathos sas prostazo eci na akoluthate eks apofaseos.

Tin 12 Septemvriu 1813, Argjirokastro.

Letra e dytë:

Alis.

Hair duaxhidhes mu Mitropolititi tu Beratiu qe Koli Mitru qe Haxhi Janko. Sas herete qe sas fanerono oti ekatallava ta osa mu grafete qe egjina vukufis qe apo ton igumenon qe to ekama hazi poli opu egjinikatan mukaetidhes dhja ton gjero-Kozma. Ja opu erhete tora aftu o igumenos qe o Nikollaos mazi me ton protomastora qe na valete na ftiasi tus odadhes qe to kulluri tu Monastiriu opu na gjeni teqmili apo ola ta Monastiria, oti tora me to elthimo thelo eltho eqi qe thelo na to evro etimon, muna pashisite oli sas na to ftiasite qe oli i romei tu Beratiu na voithisun mikri qe megali qe grafo qe tu Ibrahim Arapi dhja na sas kami musaeden se kathe dhulja. Kathos sas grafo na kamete qe igjiencite.

1814 Septemvriu 12 Ioannina.

Kthimi i Letravet Shqip

Nga lartësi e tij Vezir Ali Pasha

Tek juve Rum të Beratit, Myzeqar dhe Vlehtë Grabovarë, Katunde dhe Çifliqe.

Ju lajmëronj se ja tek vura një epitrop që të më ndreqin Manastirin e Plakut Kozmajt dhe ndihmova dhe un me të holla dhe të ndihmoni dhe ju si t' ju thot Dhespoti, me qëllim që të ndreqet kjo Manastir.

Dhe për ata që nuk do të japin ndihmën e tyre, do të më mbetet atëri dhe do t' i paguajnë dyfish.

Sikundër ju urdhëronj kështu të bëni, pas këtij vendimi.

Në Gjinokastër më 12 Shtator 1813

Letra e dytë:

Hair duaxhit e mij Mitropolit i Beratit dhe Kol Mitro dhe Haxhi Janko.

Ju salutoni dhe ju kallzonj se sa më shkruat i mora vesh dhe u informova dhe me anën e Igu-
menit dhe u gëzuaç shumë që u kujdesët për Plakun Kozman.

Ja tek po vjen aty tani Igumeni dhe Nikolla bashk me kryemjeshtrin dhe të vini të ndreqin odat dhe kullan e Manastirit që të shquhet nga të gjith Manastiret, sepse tash me ardhjen time aty, dëshëronj t' a gjenj të mbaruar.

Pra të kujdeseni të gjith që t' a ndreqni dhe të gjitha Rumët e Beratit, të mëdhenj e të vegjël të

ndihmoni.

Po i shkruanë dhe Ibrahim Arapit t'ju ndihim në ç' do punë. Të bëni sikundër ju shkronj. Ju përshëndet.

Në Janin më 12 Shtator 1814.

Letra e Shën Kozmajt për të Krishterët e Senicës.

Evgjenestati agapiti adhelpi, i katikuntes tin horan Senican sas aspazome qe parakalo ton agjion Theon dhia tin psihikin qe somatiqin sas igjian.

Ego os dhulos anaksios, adhelpi mu hristiani, tu Theu imon, perierhomenos qe dhidhaskon to kata dhinamin tus hristianus me adhian ton arhieron iltha qe edho qe is tin horan sas qe vlepon oti dhen ehte skolion na dhiavazosi ta pedhja sas horis pliromin, eparekalesa tus hristianus qe edhokan to kata dhinamin qe proeresin dhia to skolion sas. Prepi dhe qe i evgjenia sas qe pantes na voitthisite pa tote to skolion sas eks idhion ponon, i qinos apo tin horan i apo vakufia dhia na lavite qe para Theu ton misthon sas qe timin para anthropon.

Ime dhe qe ego hreostis na parakalo ton Qirion na evllogjisi tin horan sas, to skolion sas qe ta pedhja sas qe na sas aksiosi na zisite qe edho kala qe thearesta qe na sas vali is ton paradhison, na heristhe qe na efrenishe qe na dhokasite tin agjian Triadha.

Evala dhe qe Epitropon me tin gnomin pan

ton ton qir Lekan tu Qirku qe epistatas qe voithus
olin tin horan, malista dhe ton Papa Qir Nikan qe
ton Qir Gjinon Dhimu qe ton Qir Spiron Dene qe
ton Qir Spiron Athanasiu na qivernisosi to skolon
kathos o Qirios tu fotos tus fotisi.

Tafia qe igjienete en Qirio.

1779 Juliu 28.

Kozmas Jeromonahos Effietis sas.

Kthimi Shqip i Letrës Shën Kozmajt për të Krishterët e Senicës.

Vllezër të nderçëm e të dashur, që banoni në
qarkun e Senicës, ju përsëndet dhe i lutem Pe-
rëndi. ë së Shenjt për shëndetin tuaj shpirtënor dhe
trupënor.

Un shërbëtori i pa dinjuarshëm, i Perëndis o
vlezër të kri hterë, tuke shëtisur dhe tuke i u pre-
dikuar të krishtervet me lejën e Mitropolitvet, er-
dha dhe këtu në viset tuaja, dhe tuke parë se nuk
kini shkollë që të këndojnë djemt tuaj pa pagesë,
i u luta të krishtervet dhe dhanë gjithsecili pas
fuqis dhe pas dëshirës së tij për të ndrequr shko-
llë. Duhet, pra, që dhe Zotënia juaj dhe të gjith
t' a ndihmoni këtë shkollë gjithnjë, ose vet ose
nga të ardhurat e komunitetit a të vakufet, që
të merni shpërblimin nga Perëndia dhe nder në
mest të njerzvet.

Dhe un jam i detyruar t' i lutem Zotit të be-
konj vëndin, shkollën dhe djemt tuaj dhe t' ju dë-
njonj të rroni dhe këtu mir dhe të fitoni jetën e

arthme.

Vura dhe epitrop Qir Lekën Qirku me dëshirën e të gjithëve. Sa për kujdestarë dhe ndihmës caktova gjith vëndin dhe sidomos Papa Nikën, Qir Gjinon Dhimu Qir Spiro Dene dhe Qir Spiron Athanasiu, që t' a qeverrisin shkollën si dëshiron Zoti i dritës.

Ju përshëndet në emrin e Zotit.

1779 Korrik 28.

Kozmas Jeromonahos, lutësi juaj.

Në mbrëmësoren. Vargësore të përshëmbëllta të Shenjtit.

Poiois Ephemion stemmasin.

Ejani, Gjini mendonjëse e njerzvet, të formojmë një korë të bashkët dhe të këndojmë me ngazëllim Kozman e Hyjshmë, stoli të Gjinis së të vdekëshmvvet, pris dhe mësuësin t' onë të math. Se shkëlqeu në dituri e në vepra dhe me fjalime të ndriçme e mësimë të larta udhëhoqi gjindjen në dijën e Perëndis; u dëftye shëmbëll i asqitinjvet dhe Jerodëshmor në mest t' Apostujvet.

Tjetër e përshëmbëllt. Dy herë.

Ejani, Shoqëri e Orthodhoksëvet, të lëvdojmë adhuronjësin e Krishtit, shëmbëll mirëbesimi, sedruës të anargjirvet dhe të harabart me Apostujt. Se na pasunoj me dijën e Perëndishme dhe zbu-kuroj sjelljet e të gjithve; derdhi darovisht mësimet, u shqua në mest të priftërvet dhe mori kurorën nga Krishti që ka përdëllimin e math.

Tjetër e përshëmbëllt. Dy herë.

Ejani të gjith besnikët, me lulet e zgjedhura të lëvdatavet, të gërshetojmë një kurorë dhe detyrisht të kurorëzojmë kryet e shenjt të shërbëtorit të Krishtit; se buron pasunisht hirë për ata që i qasen me shpres dhe dëbon sëmundjet e ndryshme me fuqin çudibërëse që i dha Krishti, Përdëllonjës' i math.

Lavdi. Tingull i tërthor II.

Paqendruarëshmin e punvet të kësaj bote the-

llësisht e studiove, o Shenjt, dhe more mbi cupat e tua kryqin e Krishtit. Mbolle apostolikisht farën e besës dhe na dhurove rrafshësisht hirin e shërimet. Posi shën Pavli u thërisnjë të gjithve: Doni Perëndin që të gjeni preje në shpirtet tuaja bashk me Shenjtorët. Pra, tani të lutemi, o stoli e dëshmorvet, me guximin që ke pranë Zotit shpëtimtarit t' onë, mos pusho së ndërmjetuari për ne, që vijmë me shpres përpara alipsanavet t' tua të shenjta dhe me bes festojmë kujtimin tënd.

Tani e përherë.

Kush të mos të lumnonj, o virgjëreshë e t' rshenjt?

Paravargu dhe Këndimet:

Këndim nga Profitit e Isaisë:

Këto thot Zoti: Gjith Kom'et u mblodhën së bashku dhe do të mblidhen prisët e tyre. Kush do të lajmëronj, a kush do t' ju a bënj këto të ditura? Le të sjellin dëshmim'arët e tyre, le të mprojnë vehten dhe le të thonë të vërteta. Bëmuni dëshmimtar dhe Un Zoti Perëndia jam dëshmimtar dhe djali që kam zëjedhur, që të dini e t' më besori dhe të merni vesh që Un jam. Përpara meje nuk ka pasur tjetër Perendi dhe pas meje nuk do të ketë. Un jam Perëndia dhe përveç meje nuk ka tjetër shpëtonjës. Un ju lajmërova, ju shpëtova dhe ju qertova, se nuk ishjam i huaj ndër ju. Ju dëshmimtarët e mi dhe Un Zoti Perëndia. Se që në nisje Un jam dhe nuk ka kush mund të shpëtonj nga duart e mia. Atë që bënj Un kush mund t' a

kundërshtonj? Kështu thot Zoti Perëndia, shëlbënjësi yn? Shenjti Izrail.

Këndim nga Profitit e Solomonit:

Shpirtet e të drejtvjet janë në dorë të Perëndisë dhe nuk do t' i prekin mundim. Në syt e të marrvet u duk sikur vdiqën; dalja e tyre nga jeta u quajt si ligështi dhe ikja nga ne, si prishje. Po ata gjenden në lumni. Se dhe në u mundofshin përpara njerzvet, shpresa e tyre është plot me pavdekëshmi, dhe pas vuajtevet të pakta do të kenë fitime të mëdha. Se Perëndia i sprovtoj dhe i gjeti të dinjuarshëm për vehten e Tij, i sprovtoj si ar në honeftir dhe i priti si theror të shumpërmëshëm dhe në kohën e pushtetit t' tyre do të rindriçojnë dhe do të përrendin si shkëndira të zjarrta. Do të gjykojnë Kombe dhe do të zotënojnë mbi popuj dhe Zoti do të mbretëronj mbi ta për jetë. Ata që i janë besuar do të kuptojnë të vërtetën, dhe bestarët do të qëndrojnë pranë Tij në dashuri. Se hirë dhe mëshirë është në oshenarët e Tij dhe pushtet në të zgjedurit e Tij.

Këndim nga Dituri e Solomonit:

Të drejtët rrojnë për jetë, shpërblim' i tyre është pranë Zotit dhe janë nënë kujdesin e të Lartit. Prandaj kanë për të marr nga dor' e Zotit Mbretërin e hijeshmis dhe kurorën e bukurisë; se me të djathtën e Tij do t' i mbulonj dhe me krahun e Tij do t' i mbronj. Do të mar si panarmi zelin e Tij, dhe do të armatosin kriesën për të lëftuar ar-

predikuar në ç' do qytet fjalën e Krishtit? Prandaj more prej Tij trashëgimin e qellit. Të lutemi, pra, me guximin që ke pranë Zotit, ndërmjeto për paqen e shpirtëvet t' ona.

E përshëmbëllt.

Me mundime të trupit dhe largim nga pasionet jetën tënde e dlirove dhe udhën apostolikisht e mbarove. Prandaj Krishti, që nderon lavduronjësit e Tij, të dhuroi rrafshësisht hirin e çudiravet. Tani dhe ne, alipsanat e tua të shenjta që janë burim shërimi, i uthim me bes dhe të lutemi. Ndërmjeto për faljen e mekatavet t' ona dhe shpëto nga Ferri nderonjësit e tu.

E përshëmbëllt.

Ti që me të falurit tënd spastrove me një fjalë ujërat e fëlliqura dhe ng'inje popullin me ujë të kulluar, dhe shpirtin tim të përlyer dlirohe me lutjet e tua, o shenjt. Si ujë të kulluar parashtroja Perëndisë, që dëshëron shpëtimin e mekatavet dhe i dhuron botës përdëllimin e math.

Lavdi. Tingull. i T. I.

O At oshënar, take ecur gjithmonë në gjurmat e pasonjësvet të Krishtit, jetën tënde evangjelicisht e mbarove. Neverite botën dhe dëfrie saj dhe jetën e shpërfille që të fitoç vlezërit dhe të afërmit e tu për lumnin e sipërme. Për shpëtimin e tyre derdhe gjaku'n si Krishti dhe dorëzove vehten shëlbim për të shumë. Prandaj kombe të paditur i shpure tek Zoti që të hyç bashk me ta në Mbre-

tërin qellore tuke thirrur: Ja un dhe djemt që më dha Perëndia.

Tani e përherë. E përshëmbëllt.

Ty të lumnojmë virgjëreshë Perëndilindëse dhe të lavdurojnë detyrisht besnikët; kështjellën e pa-tundur, tabjen e papërçarëshme, mbrojtjen e pa-thyer dhe sigurimin e shpirtvet t' ona.

NË VARGUN. TINGULL IV.

Os gjennaion en Martysi.

Luftëtar i pamundurë me fuqin dhe hirin që more që lartazi dolle mundësë. Ç' do mendim të armikut, Kozma i çudiçëm, e rrëzove guximisht me fjalime të hyjeshme dhe të ndritëshme, dhe tro-pera të mundjes kudo ngrite dhe mbarove këtu jetën, i kurorëzuar me kurorë të pafikur.

I çudiçëm është Perëndia në shenjtorët e Tij.

Me mësimë të hyjeshme dhe fjalime të larta tër botën vadite, o i tërlumtur. Mbolle farën e besës në zëmrat e njerzvet të paditur, dhe të gjith, si kallinj të mbushur dhe pemprurës me virtuta të stolisur, i udhëhoqe ti tek Krishti, i çudiçëm, si një theror të mirpitur.

Me anën e shenjtorvet t' Tij, që janë në Dhé, Zoti bëri çudira.

Në ç' do virtutë shkëlqeve ti, o mburrim i dëshmorëvet dhe stoli e çmueshme e asqitinjëvet, shëmbëll e lart e mirsjelljes dhe banim i Trinis;

Pranë Asaj ndërmjeto tani për besnikët, që t' na falen mekatat dhe t' na jepet shpëtimi dhe përdëllimi neve që të nderojmë me bes.

Lavdi. Tingull i terth. IV.

Gjindjet e besnikvet të nderojmë ty udhëheqësin t' onë të lart, o Kozma i shenjt. Se me anën tënde mësuam të baresim në udhën e drejt. Lum ti që i shërbeve Krishtit dhe me fjalimet e tua i shpure Perëndisë shumicë besnikësh si theror të erëmirëshme. Shoqëronjës i engjevet, shëmbëllënjës i Apostujvet, bashkndenjës i dëshmorvet dhe të drejtvvet; Ndërmjeto me ta për shpëtimin e shpirtvet t' ona.

Përlëshore Tingëll i IV.

Të bashkuar në kremtimin e të përkujtuarshmit Kozma, të gjith me përvujtëni le t' a lëvdojmë, o besnik, shkëlqim të dëshmorvet, mburrim të meshtarvet dhe të murgvet. Ai, si isapostull dhe si mbrojtës pranë Krishtit, u fal shërime të sëmurvevet që i qasen me bes.

TANI E PËRHERË. TJATËR PËRLËSHORE

Tingëll i III. Efrainestho ta urania

Ti në Botë Kozma shkëlqeve posi yll i tërëndritshëm; si në qell mbi Dhë jetove dhe shpërndave natën e errët të pabesimit. Prandaj dhe ne, me lulet e erëshme të këngëvet, të gërshetojmë një kurorë dhe me shpres të thërresim: O stoli e dëshmorvet! mbulo besnikët me hirin tënd dhe shpëtona nga rreziket.

N Ë M Ë N G J E S .

Zoti Perëndia.... Përlëshore e shenjtit. Tani e përherë. Përlëshore e dytë e shenjtit. Pas vargut t' parë këto ndënjësore në tingëllin e I.

Ton Tafon su Sotir.

Me besën e Krishtit, si një armë të pamundur, dolle mundës kundra gjith armiqvet. Fjala jote, o shenjt, posi shpathë e prehtë, preu rrënjët të pabesisë dhe rrëzoj qëllimet e të ligut.

Tani e përherë. Perëndilindësore.

Nëne të Perëndis Ty të njohim të gjith ne, që me shpres gjejmë sigurim në mirësin tënde; se virgjër e vërtet dhe pas pjelljes u duke. Ty të kemi mbrojtëse të gjith mekatarët, Ty të kemi shpëtim nga ngasjet e të ligut, të vetmën të paprekëshme.

PAS VARGUT T' III TINGËLL I TERTH. I.

Ton synanarhon Logon.

Farën e mirbesimit në zemrat e njerzvet e mbolle, oshënar, dhe korre pemët e mësimevet t' ua si dhemate kallinjësh. Si një theror të këndë-tshëm i shpure Krishtit gjindje të panumërta, që mburrehen tuke ruajtur Orthodhoksin e dogmavet.

Tani e përherë. Perëndilindësore.

Gëzohu dera e Zotit e pa' aluarëshme; gëzohu këshqjell dhe mbrojtje e atyre që rendin tek Ti; gëzohu limani i sigurt, nus' e pamartuar, që linden trupërisht Perëndin, Kriatorin tënd. Mos pusho së n'cërmjetuari për ata që për ymnojnë dhe i falen

Birit tënd.

Perëndilindësore:

Ata që të njohin me të vërtet Perëndilindëse, mbrojtje të gjith njerzvet dhe ndëmjetonjëse pranë Atij që linde, shpëto-i o e tërlumnuarshme; se të gjitha për Ty janë të mundura, që linde foshnjë Kriatorin, Zotin që është parajetvet.

KËNG' e III.

O stereosas kat arhas.

Shpirtin tim të përlyer nga pasionet e fëlliqu-
ra gëzohe me lutjet e tua dhe ndriçohe me dritën
e dritës së hyjëshme, që të lavduronj dhe un atë
që të nderoj, o i lumtur.

Mëndjen tënde e dlirove me sjellje të mira
dhe e ngrite tek Perëndia, o shenjt. Meshtar i mba-
ruar rende pas Krishtit dhe i ofrove gjakun si the-
ror të mirpitur.

Arën e palëvruar të shpirtit tim dëftehe pem-
prurëse të virtutavet me lutjet e tua, o shenjt. Ke
fuqi dhe pas vdekjes t' u bëç çudira atyre që u
vijjnë alipsanavet t' tua me shpres.

Perëndilindësore.

Mëndjen t' ime të errur nga shtërgat e pasio-
nevet gëzohe, o virgjër, dhe ndriçohe me dritën e
Atij që lindi nga Ti, që të mund t' a lavduronj, dhe
Ty të hymnonj të pacinuarshmen.

NDËNJËSORE. TINGËLL i II.

Epefanis simeron.

Lumënjt e pabesisë i tërë, kur u hodhe në

rrymën e lumit, o i pamundur luftëtar, dhe me kurorë të pafikur kalove, i përkujtuarshëm, në jetën e amëshuar.

Perëndilindësore.

Ti që linde dritën të paperënduarshme ndriço syt e errët të shpirtit t' im dhe shpërndahe mjegullën që rri dëndur mbi zemrën t' ime, o Zonj.

Këng' e IV. Sy ei to stereomà.

Gjeça mëshirë pranë Zotit me lutjet e tua, o shenjt. Guximi yt pranë Trinis është i math, se u tregove adhuronjës i Saj.

Të paça ndërmjetonjës pranë Zotit, i tërlumtur, për shpëtimin nga mjerimet dhe faljen e mëkatavet.

Dëshmor i tërlumtur, që u therorove për Krishtin, ndërmjeto dhe për mua që të çfaqem faqebardh përpara Tij.

Perëndilindësore.

Përdëllonjës të t' Bir kundrejt meje tregohe, o Zonj, me ndërmjetimet e tua të tërfuqishme.

Këng' e V. Ina ti me aposo.

Shenjtërove ujërat kur u hodhe në lum, dhe tri ditë, si Zoti, qendrove brënda në to, o At. Ndërmjetso dhe për ne që të shpëtojmë nga Ferri.

Me mëndjen tënde të ndritur me dritën e Trinis, Trinin predikove botënisht; një substancë në tri Persona, të Atit, të Birit dhe të Frymës së Shenjt.

Kotësit kundërmonjëse të kësaj jete, o At, i këmbeve me myron e Trinis së tërshenjt. Rende

pranë Zotit dhe i ofrove gjakun si theror të pëlqyer-
ershëm.

Perëndilindësore.

Ti që linde dritën ndriço dhe zëmrën t'ime
të errët me dritën e shkëlqyer të Trinis së tridritë-
shme. Veç teje, pranë Krishtit, nuk kam tjetër ndër-
mjetonjës.

Këng' e VI. Ilasthiti moi Sotir.

Me fjalë të këndëshme, i lumtur, binde të gjith
besnikët dhe i tërhoqe në dijen e Perëndisë. Njof-
tuës të mirbesimit i bëre mosmirnjojtësit.

O meshtar i Perëndisë! Për atë therorove veh-
ten dhe kungove në pësimet e Zotit, që të jetosh
me të në Mbretërin qellore të pavdekur.

Udhëheqës të murgvet, shëmbëll të meshtarvet
jetën tënde e dëfteve, o Shenjt. Me ndërmjetimet
e tua u kthefshim dhe ne në dijen e Perëndisë nga
udh' e ginjeshtrës.

Perëndilindësore.

Të lutemi, o virgjëreshë, burim përdëllimi,
ndërmjetso dhe për ne që të gjejmë mëshirën në
ditën e gjyqit dhe falje të mekatavet.

Shkurtësore.

Në Etoli linde Perëndimbajtës dhe në Atho, si
murg, hyre thellësisht në mysteret e lavdis së Pe-
rëndisë. Predikove fjalën e së vërtetës dhe udhëho-
qe të gjith tek Krishti, tuke imituar Apostujt me
derdhjen e gjakut tënd.

Oikos.

Bukurin e dëshmorvet, mburimin e murgvet,

predikonjës in e besës dhe shëmbëll të priftërvet, imitonjës in e mbaruar të Apostujvet, le t' a nde-rojmë, o besnik, dhe le të kurorëzojmë kryet e tij të shenjt me lulet e lëvdatavet. Ajo bën çudira dhe u derth pasunisht sherimet atyre që i qasen me shpres. Le t' a puthim, pra, dhe le t' i thërresim:

Gëzohu ligjëronjës i besës, shtyll i patundur i Kishës. Me ndërmjetimet e tua mbahe Kishën në paqe, se ke guxim pranë shpëtimtarit Zot, si gjurmuës i Apostujvet. Të gjan të jeç në korin e dëshmorvet, se derdhe gjakun për triomfin e besës.

Më 24 të muajit kremtohet kujtimi i Atit t' o-në shenjt Kozma, Jerodëshmor dhe Isapostull.

Kozmaj, stolia dhe bukuri' e Botës

La Botën e përkohëshme dhe hyri në të përjetëshmen.

Më 24 të këtij muaji Kozmaj mbaroj jetën, tu-ke u varur me litar.

Këng' e VII. Paidhes Evreon.

Gjurmata e këmbvet t' tua me ato të peshkatarvet i mbajte, o i tërlumtur, dhe me rrjetat e fjalvet t' tua peshkove shpirtat e njerzvet dhe i nxore nga gremin' e prishjes.

Të udhëhequr me fjalët e tua, njohem Fjalën e Atit, një prej Trinis, qe për me na përtëritur, mori formë njerzore.

Mburrehet Etolia me shkëlqim, që biu mesh-tarin e math të Perëndisë, stoli të Botës, qe posi trënpafil, derth erë të këndëshme në gjith besnikët.

Perëndilindësore.

Gëzohu shpëtim i njerzisë që linte Zotin e të

gjithave. Lut-i u gjithmonë për shërbëtorët e tu, që kërkojnë me shpres mbrojtjen tënde, o Zonja jonë.

Këng' e VIII. Ton en orai agjio.

Priftër dhe dëshmor ty të lëvdojnë, o Kozma i shenjt, dhe gjindja e murgvet me hymne të këndojnë, se me diturin tënde u tregove i barabart me Apostujt.

Fjalën tënde dërovisht e mbolle në zëmrat e etuara të njerzvet dhe për mundimet e tua more prej Krishtit kurorë të pafukur. Mos pusho së ndërmjetuari për ne.

Te ndritur nga mësimet e tua të Perëndishme Shqiptarët të lëvdojnë dhe në Kishën tënde të shenjt lavdurojnë Trinin që të nderoj.

Perëndilindësore.

Me anën tënde Perëndilindëse hym prap në paraisin e humbur. Marçim falje të mekatavet me ndërmjetimet e tua.

Këng' e IX. Eksesti epi tuto o uranos.

Me shpirt të ndritur nga shkëlqim' i Hyjnis u hodhe në luftimet, tuke u përpjekur për shpëtimin e të gjithve. Kënaqësisht e dhé trupin në mundime, tuke ecur në gjurmat e t' yt Zoti.

I pasuruar me dituri të lart dhe frik Perëndie, udhëhoqe besnikët në dijen e hyjëshme, i mësove të lavdurojnë një Perëndi, Trini në njësi, Atin pa nisje, Birin dhe Frymën e Shenjt.

PAS POLIELEUT. TINGËLL i II.

Epefanis simeron.

Të mbledhur sot të gjith me bes në Kishën

tënde, lëvdojmë përpjekjet e tua të ndriçme, o Jerodëshmor. I përunjemi me shpres alipsanavet t' shenjta dhe marrim shërim të sëmundjevet dhe të hidhërimevet.

Tani e përherë. Perëndilindësore.

Ti o Zonj që linde shpëtimin e Botës dhuro-i-u shpëtimin dhe hymnitarvet t' tu, se të gjitha të janë të mundura. Mos pusho me e zbutur për shërbëtorët e tu, që të na shpëtonj nga zjarri i Ferrit.

E njëzëshme. Tingëll i II.

Që në djalëri i u dhe mundimevet dhe studimvet të punvet të Perëndisë dhe ngrite mëndjen tënde në të përmbibotëshmet. Nga Athoni u nise si një herë moti Niloja, me fjalët e tua vadite shpirtet të etuara dhe i dëfteve pemprurës me dijen e besës. Prandaj dëgjove zërin e Krishtit të të thot: Hyrë, o shërbëtor i mir, në gëzimin e t' yt Zoti.

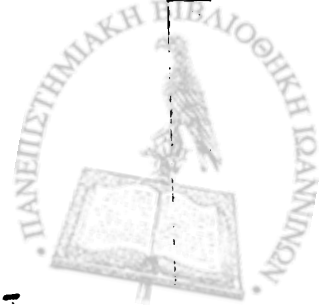
KANUN I PERËNDILINDËSES DHE I SHENJTIT.

Këng' e I. Tingëll i terth. IV. Armatilatin Farao.

Si meshtar i thjesht i Zotit dhe pasonjës i Apostujvet, besën e vërtet botënisht e predikove, o shenjt, dhe me fjalët e tua udhëhoqe të gjith në besimin e Perëndisë dhe në dijen Orthodhokse të dogmavet.

Kryqin e t' yt Zoti e mbajte në gjith jetën tënde, o shenjt. Me fuqin e tij, u bën çudira të panumërta atyre që vijnë me shpres. Ndërmjetso që të ruhemi me anën e Tij nga goditjet e armikut.

Jetën tënde e dëfteve shëmbëll virtutave për asqitinj, priftër dhe dëshmor, o i diçëm. Këtij rre-

gulli të palajthitur i vajçim pas dhe ne që të gjej-
më shpëtim.

Si kujtim të fjalimevet, o Kozma, linje Kryqin
e hijeshëm, mbi të cilin i Drejti nderi duart për
shpëtimin e Botës. Me anën e Tij bënje çudira dhe
u dhuronje shërime të gjith besnikvet.

Perëndilindësore.

Një herë moti Moisiu të parashikoj si një fe-
rrë që digjesh pa flak, o Virgjëreshë. Po ne si Pe-
rëndilindëse të vërtet të lavdurojmë dhe të kemi
ndërmjetonjëse pranë Birit tënd dhe Perëndisë s'onë.

Eksapostilarion. Gineqes akutisthite.

Kryqin ti të Krishtit e ngrite mbi çupat e tua
dhe me anën e Kryqit bëre çudira të mëdha, shë-
rime të sëmundjevet, o meshtar i mbaruar.

O Maria, Zonja jonë, mos pusho të ndërmje-
tosh për shërbëtorët e Tu pranë Atij që linde vet,
se ke fuqi për sa dëshiron o Nën' e Mbretit.

NË LAVDËRIMET VARGËSORE TË PËR- SHËMBËLLTA.

Tingëll i I. Ton uranion tagmaton.

Me fjalime të hyjëshme ligjërove besën. Me
dritën e Trinis që përhape në Botën shpërndave
errësiat e ginjeshtrës, i lumtur Kozma. Pranë Asaj
ndërmjeto pa pra për ne që me bes dhe përvujtëni
festojmë sot kujtimin tënd të shenjt.

Alipsanat e tua çudiburonjëse, i mban me mbu-
rresë qyteti i Beratit, në gjirin e tija, posi tezar të
pashterrur të çudirave. Me urimet e tua, pra, e
shpëto nga ç' do dëm i armikut o Shenjt.

Dëfre sot me bes dhe ngazëllohu Berat, se ruan në gjirin tënd oratorin e lart, Kozman e Perëndishëm që është nder dhe lavdia e Kishës s' onë, stoli e meshtarvet dhe mburrim i dëshmorvet dhe i murgvet.

Lavdi. Tingëll i II.

Le të lëvdojmë, o vllazër, isapostullin Kozma, zelltar të Pavlit, enës së zgjedhur dhe të parit të Apostujvet. Se nuk shijoj gjum dhe preje nga mundimet gjer sa u përhapi të gjithve fjalën e Ungjillit. Zëmrat e besnikvet i nxori nga gremin e gjneshtrës dhe i udhëhoqi në dijen e hyjshme. Me ijën e fialvet t' tija vaditi shpirtet e njerzvet dhe shpërndau errësiat me dritën e ëmbël të Trinis. Ndriçona dhe ne me atë dritë, o shenjt; që të ruhemi nga lakthet e armikut.

Pasthënije e kthenjësit.

Posi një nga komitetët, që nga një kohë në tjetër çfaqen në kubën e Qellit, derdhin dritë të shkëlqyshme dhe çduken shpejt, kështu prezantohet përpara nesh dhe fytyra e ndriçme e Shën Kozmajt.

Kjy Shenjt nuk ishte nga ata fetarë e kallogjerë të paditur e mëndjengusht, që, të ngjitur në letra të vdekura, harrojnë frymën e vërtet të besimit fetarë. Ai ishte një njeri me kultur, me orizonde mendor të gjërë dhe, naturisht, me mendime fetare të larta.

Kjo gjë duket qartë si nga veprat ashtu dhe nga jetëshkrimi i tij, i shkruar, në origjinal, prej një admiratori t' tij. Këto na japin të kuptojmë se Shën Kozmaj ishte njeri me vullnet të fort dhe me aktivitet të palodhur. N' ato kohëra kaq të zorshme të frikës, ai, me mundime të mëdha dhe me rezike të patreguarshme, shëtisi an' e mban Shqipërin; Derdhi pasunisht dritën dhe mësimet e tija të çmuëshme, dhe u përpoq që të forconte, të inkurajonte popullin e dëshpëruar. Me anën e këtij aktiviteti mundi me e shpëtuar dhe me e përmbajtur.

Po qysh i arriti vall këtij qëllimi?

Tuke përhapur dritën në popull, tuke çelur shkolla gjithku dhe tuke bindur popullin që t' i mbante këto me ç' do therori. Dhe kjo është merita e tij më e madhe.

Si një njeri me kultur të gjërë ai e dinte që kjo ishte e vetmja udhë për të formuar në shpir-

nike, po sjellja e mir, sinqeriteti dhe nderi në relacionet me shoqi shoqin. Fë është me bërë detyrën, me i shërbyer njëri tjetrit; Fë sidomos është me u bërë therori për të mirën e përgjithëshme, për atdhen. Këto janë shënjat e thjeshta dhe të gjalla të Fës, dhe n' ato na udhëheq Arësya, e ndriçuar nga mësimi.

Ja përse Shën Kozmaj punoj për t' i frymëzuar popullit këto parime të larta; ja përse ai u përpoq që të përhapte dritën, të çelte shkolla.

Këto parime ai i vërtetoi dhe me shëmbëllën e tij të bukur dhe sidomos me mbarimin heroik, tuke ofruar jetën e vet si theror në alltarin e idealit që ndiqte.

Urojmë që ajo fytyrë kaq e ndriçme të qendronj gjithnjë e gjallë përpara syvet t' ona dhe të na kujtonj gjithmonë karakterin e lartë të Fës që është: Humaniteti dhe theroria, drita dhe përparimi.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Ματρώου Πληθ.
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ
ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ
ΑΥΕΩΝ ΑΡΙΘ.